

Stockholm 25 maj 2026

KLYS remissyttrande över Region Gävleborgs kulturplan för 2027-2028 (Dnr: RS 2026/104)

KLYS har tagit del av remissutgåvan av Region Gävleborgs förslag till ny kulturplan för perioden 2027-2028 (dnr: RS 2026/104) och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter.

1 Inledning och övergripande synpunkter

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges professionella kulturskapare i kultur- och konstnärspolitiska politiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmskapare och dansare.

Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, till exempel konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs både på nationell, regional och kommunal nivå, varför kultursamverkansmodellen är särskilt viktig för oss att bevaka. KLYS bevakar löpande regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

Övergripande om Region Gävleborgs kulturplan

Det övergripande intrycket är att kulturplanen är välformulerad, strategiskt genomarbetad och tämligen konkret jämfört med många andra kulturplaner. Framför allt uppskattas att flera av de prioriterade områdena kompletteras med mer framåtsyftande och operativa skrivningar om vad regionen faktiskt vill göra. Som vanligt saknas dock ändå oftast "huret" och hur finansieringen ska säkerställas.

Det är relativt lätt att orientera sig i planen, även om upplägget blir lite spretigt och att vissa delar upplevs repetitiva. Flera formuleringar och prioriteringar återkommer likadana i olika kapitel, vilket sannolikt är avsiktligt för att olika delar ska kunna läsas fristående, men som samtidigt gör läsningen något tung. Innehållsförteckningen kunde kanske stramas upp något.

Vi noterar också att planen endast gäller för två år, vilket väcker frågor eftersom detta är ovanligt. Det framgår att syftet verkar vara att senare kunna synkronisera kulturplanens period med mandatperioderna, men resonemanget skulle kunna förtydligas ytterligare för läsaren.

Kulturpolitiska principer och konstnärlig frihet

Vi tycker att det är mycket positivt med de tydliga skrivningarna om yttrandefrihet, åsiktsfrihet, konstnärlig frihet, armlängds avstånd, jämlikhet och jämställdhet. Det är särskilt betydelsefullt i det nuvarande politiska klimatet, där vi upplever att sådana skrivningar blivit mindre självklara i nationell kulturpolitik och hos vissa kulturinstitutioner.

Vi uppskattar också att kultur inte enbart beskrivs som ett verktyg för andra samhällsmål, utan också som något med ett värde i sig självt.

Professionella kulturskapares villkor

Det är väldigt positivt att professionella kulturskapares villkor nämns tidigt och tydligt i planen. Vi uppfattar att det finns förståelse för att olika konstområden och aktörer har olika förutsättningar, exempelvis när det gäller finansiering och möjligheten att attrahera externa medel.

Finansiering

Vi tycker att det är positivt att planen tydligt slår fast att offentlig finansiering fortsatt ska utgöra grunden för kulturen. Samtidigt väcker formuleringar om att kulturaktörer ska fortsätta öka sina externa intäkter vissa frågor och en befogad oro kring vilka förväntningar som läggs på aktörerna, och om en framtida offentlig finansiering från regionens sida kan komma att beakta nivån på externa intäkter i olika kulturverksamheter i Gävleborg.

Det är positivt att regionen i planen beskriver en stödjande roll genom kunskapshöjande insatser och rådgivning kring finansieringsfrågor.

2 Begrepp och definitioner

Begreppen kulturskapare och konstnär

KLYS förespråkar generellt sett att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. KLYS förespråkar också, liksom Konstnärsnämnden, den breda definitionen av ordet *konst*, och att begreppet *konstnär* – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnärer*.

I förslaget till Region Gävleborgs nya kulturplan är begreppsanvändningen för kulturskapare önskvärt tydlig och i det stora hela bra utförd. Regionen har genomgående i dokumentet valt att använda uttrycken ”professionella kulturskapare och övriga kulturarbetare”. KLYS har generellt sett slutat använda begreppet kulturarbetare, men i kulturplanens sammanhang ser vi att regionen förklarar detta tydligt och varför det nämns ihop med kulturskaparbegreppet.

Emellertid finns det i planen några inkonsekvenser kring konstnärs- och konstbegreppet. Bland annat på sidan 64 används rubriken ”Konst” i stället för ”Bild- och formkonst”. Regionen bör se över detta så att det blir konsekvent på alla ställen i planen där konstnärs- och konstbegreppen förekommer, och att det framgår tydligt när det är bild- och formkonst som åsyftas.

Kulturell mångfald

På sidan 15 talas det om hur samspel mellan olika aktörer och bland annat professionella kulturskapare medverkar till: ”En stimulans till förnyelse, inspiration och en mångfald av uttryck

och berättelser”. I övrigt tycks Gävleborgs kulturplan sakna några skrivningar som tar upp begreppet ”kulturell mångfald”. Konkret skulle *Unescos mångfaldskonvention*¹ från 2005 kunna nämnas kopplat till regionalt utvecklingsarbete för att främja kulturell mångfald i Gävleborg, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden.

3 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS värdesätter att Region Gävleborg i avsnittet ”Framtagande av den regionala kulturplanen” på sidan 50-51 framhåller vikten av ett omfattande dialogarbete, inte minst med kulturlivets aktörer och kulturskaparna. Det är också mycket positivt att regionen på sidan 22 påpekar följande: ”Företrädare för professionella intresseorganisationer får ersättning, i enlighet med gällande riktlinjer, vid tillfällen då Region Gävleborg gör förfrågan om medverkan för att kvalitetssäkra och förbättra konstnärliga och kulturella insatser.”

Vi kan konstatera att regionen påtalar att man har genomfört många dialogmöten och bjudit in aktörer från det fria kulturlivet till samtal, detta är självfallet positivt, men utifrån vad som skrivs i planen är det svårt för läsaren att bedöma omfattningen, vilka aktörer det varit, och hur olika aktörer upplevt processen.

Det borde bättre framgå i planen i vilken grad yrkesverksamma företrädare för de olika konstområdena har fått komma till tals i dialogarbetet inför revideringen av planen, och vilka från det professionella fria kulturlivets aktörer i Region Gävleborg som har kallats till och deltagit i regionala dialogmöten, och under vilken tidsperiod som detta har skett. Sådan information kan förslagsvis ges i fotnoter, eller i en detaljerad faktabilaga.

Kanske kunde det även konkretiseras något i planen om hur regionen avser att föra dialog med professionella kulturskapare i sak kopplat till uppföljning av kulturplanen under planperioden när det gäller konstområdena och konstnärspolitiska perspektiv?

Generellt vill KLYS ändå ge regionen beröm för hur tydligt och bra det understryks att professionella kulturskapares har en viktig roll i kulturlivet och för den regionala utvecklingen. Därför ställer vi oss frågande till varför Region Gävleborg valt att inte ha ett formellt och löpande sammankallat konstområdesövergripande arvoderat regionalt samråd med professionella kulturskapare som representerar sina konstområden. KLYS värdesätter att regionens kulturförvaltning genom åren har varit noga med att kommunicera med KLYS kansli gällande utveckling av dialog med det professionella kulturlivet, men vi ser gärna att regionen tar ett eget initiativ nu under planperioden för att formalisera sitt dialogarbete enligt KLYS-modellen som vi beskriver nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en konstområdesövergripande dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt yrkesverksam och medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer – något som borgar för

¹ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan².

- Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*³. Rekommendationerna uppdaterades och höjdes 2024. En ny uppdatering av arvodesnivåerna kommer att gälla från 2027.
- KLYS vill också påminna om vikten av att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen, oavsett anställnings-/ verksamhetsform/ institutionskoppling. Samrådet bör så långt det är möjligt omfatta och representera både kulturskapare från det fria kulturlivet och anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner i regionen. Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Även institutionsanställda kulturskapares synpunkter måste beaktas.

4 Regionala kulturpolitiska mål (sid 11)

KLYS välkomnar hur Region Gävleborg under rubriken ”Regionala kulturpolitiska mål” på sidan 11 redogör för en rad centrala sakfrågor och aspekter på den regionala kulturutvecklingen. Dock går det inte att utläsa några uttalade kulturpolitiska mål i detta avsnitt, utan texten framstår enbart som en beskrivande lägesrapport. Här bör rubrik och text jämkas så att det för läsaren blir tydligt om avsnittet ska handla om regionala mål eller inte. När vi jämför med vad som står i förordet på sidan 5 undrar vi varför inte en del av den information som nämns där står med på sidan 11.

4.1 Regionala kärnprinciper (sid 18)

KLYS välkomnar de kärnprinciper som Region Gävleborg har ställt upp, och att regionen är tydlig med att dels framhålla konstens och kulturens egenvärde, dels att säkerställa goda villkor för kulturskapare, och dels värna tillgängligheten till kultur. Möjligen kunde regionens utvecklingsområde punkt nr 2 om att vidga deltagande formuleras lite tydligare i sak. Begreppet ”gemensamt levande kulturarv” är lite diffust.

Vi vill också påminna om vikten av att regionen har ett utvecklingsarbete både för ett upprätthållande av kulturell mångfald enligt Unescos mångfaldskonvention (se sidan 2 ovan) och för att utveckla möjligheterna i det regionala kulturlivet för en mångfald när det gäller vilka medborgare som kan verka som kulturaktörer och yrkesverksamma kulturskapare.

Goda ambitioner väcker alltid frågor om den generella finansieringsbilden för kulturutvecklingen i en region och hur en resursfördelning görs för att väga in olika intressen. Vad får eventuellt stryka på foten och vad kommer med säkerhet att genomföras av planens föreslagna insatser utifrån beslut i Gävleborgs regionala kulturpolitik under planperiodens två år?

² http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

³ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

Vi vill påminna regionen om att det är viktigt att resursfördelningen när det gäller satsningar på kultur och konst för målgruppen barn och unga måste viktas mot satsningar för andra målgrupper i kulturlivet, så som en vuxen allmänhet, äldre, sjuka eller funktionsvarierade.

KLYS ser i ljuset av detta fram emot att få veta mer om hur dialogarbetet med kulturskapare kommer att relatera till årliga handlings- och verksamhetsplaner i anslutning till regionens uttalade mål och prioriteringar.

Konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd

En av de viktigaste frågorna för KLYS är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Konsten ska stå fri från politiska viljor och konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas. Principen säger att konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur inte ska göras av den politiska sfären, utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. Principen är viktig att utveckla och upprätthålla, inte minst på regional och kommunal nivå.

Det är positivt att Region Gävleborg på sidan 21 har ett tydligt avsnitt om kultursektorns integritet, åsiktsfrihet, yttrandefrihet, konstnärlig frihet och armlängds avstånd. Särskilt viktig är skrivningen att politiker och tjänstepersoner inte ska detaljstyra verksamhetsinnehållet och inte heller hindra kulturskapare eller andra röster från att ha ett kritiskt och problematiserande förhållningssätt till organisationer, maktpositioner eller samhällsstrukturer. Regionens hållning går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁴

Ett i sammanhanget inspirerande exempel är Region Kronoberg som 2023 lät göra en extern utredning av hur principen tillämpas internt i organisationen. Det är något vi vill uppmuntra även Region Gävleborg att göra under den kommande kulturplaneperioden.

En generellt viktig fråga som kulturplanen borde ge mer svar på är dessutom hur regionen avser att arbeta under den kommande tvåårsperioden för att ovillkorligen upprätthålla kulturens egenvärde och konstnärlig frihet i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som kultur och hälsa, hållbarhetsfrågor, Agenda 2030 och regional näringslivsutveckling inom kulturella och kreativa branscher. (Se vidare i stycket om KKB i avsnitt 5 nedan.)

5 Kulturskapares villkor och regional konstnärspolitik

KLYS välkomnar att Region Gävleborg så tydligt framvisar konstnärspolitiska ambitioner för regionens kulturpolitik under planperioden, och att de prioriterade principerna bland annat lyfter fram ”att säkerställa att länets kulturskapare och kulturarbetare har rimliga villkor i sitt utövande”. Vi skulle dock gärna se att regionen skriver ”skäliga villkor” i stället för ”rimliga”. Det står ”skäliga” på sidan 22, så skrivningar om detta bör jämkas i hela planen så att det står samma överallt.

Vi vill påminna om att väldigt övergripande målsättningar som regionens tre utvecklingsområden kräver att regionen i sina handlingsplaner och andra dokument tydliggör hur, och vem som i

⁴ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

praktiken ska ta huvud- respektive delansvar för att finansiering, resursfördelning och goda förutsättningar realiserar inom respektive konstområde i kulturlivet i Gävleborg.

Kulturskapares ekonomiska villkor och avtal

KLYS välkomnar rubriken på sidan 22 om Gävleborgs ambition gällande professionella kulturskapare: ”Yrkesverksamma inom kultursektorn ska ha goda arbetsvillkor.” Vidare är det föredömligt sammanfattat vad regionen anser ska gälla i saken:

”De som anlitar professionella kulturskapare ska följa upphovsrättsliga regler och ge ekonomisk ersättning, lön eller arvode, enligt kollektivavtal, riktlinjer och rekommendationer från nationella intresseorganisationer. På samma sätt ska övriga professionella kulturarbetare få ekonomisk ersättning för utfört arbete.”

Generellt: En kulturplan bör presentera övergripande redogörelser för vad kulturskapares ekonomiska villkor handlar om i sak när det gäller olika sorters avtal och ersättningsnivåer. De olika konstområdena relaterar på olika vis till avtalspolicys av olika slag, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker – något som borde förtydligas och förklaras i planen med konstområdesövergripande redogörelser för kulturskapares arbetsvillkor i Gävleborg. Förslagsvis kan avsnittet på sidan 22 kompletteras.

Även om kulturplanen kopplas till årliga, mer specifika planeringsdokument bör en flerårig kulturplan i alla fall nämna vad olika konstområdets avtal och ersättningar faktiskt gäller principiellt. Regionens skulle kunna förtydliga sina skrivningar i planen om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer – och att det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl gällande kollektiv- och ramavtal, som gällande arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS och medlemsorganisationerna uppdaterade 2024 sina arvodesrekommendationer för konstnärer och kulturskapare⁵. En ny uppdatering av rekommendationerna kommer att lanseras 2027.

Generellt sett finns alltid risken med de fleråriga kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än att det formuleras konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Kulturskapares arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat. Vi vill också understryka vikten av att kulturpolitiken regionalt verkar mot alla former av hot och trakasserier mot kulturskapare. Mer om denna sakfråga finns att läsa på KLYS hemsida⁶.

KLYS välkomnar att Region Gävleborg föredömligt lyfter arbetsmiljö för kulturskapare med följande skrivning på sidan 22: ”Yrkesverksamma inom kultursektorn måste ha goda arbetsvillkor, inklusive trygg fysisk och psykosocial arbetsmiljö. Hat och hot är exempelvis oacceptabla.”

⁵ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

⁶ <https://klys.se/hot-hat-och-trakasserier/>

Kompetensutveckling för kulturskapare

KLYS välkomnar att fortbildning och kompetensförsörjning gällande professionell kultur i regionen lyfts fram på flera ställen i kulturplanen, och att regionen pekar ut som en särskild insats under planperioden att ”identifiera kultursektorns specifika behov av kompetensförsörjning” (sid 49). Även om vi förstår att detaljer kring detta ska tas upp i årliga handlingsplaner vore det relevantt att också i den fleråriga kulturplanen säga något mer konkret om vad regionen avser att göra för insatser i praktiken. Kompetensutveckling skulle kunna i kulturplanen tas upp konstområdesövergripande och mer beskrivande om vad det handlar om i sak i ett eget rubricerat avsnitt för att öka tydligheten kring regionens avsikter.

Konstnärlig residensverksamhet

Vi välkomnar att konstnärlig residensverksamhet nämns i olika avsnitt i Gävleborgs kulturplan. På sidan 22 hävdar regionen att bland annat ”stöd till residens [...] stimulerar professionella att vidareutveckla sig och utforska nya spår.

Bland de särskilda prioriteringarna inom scenkonstområdet och musiken på sidan 29 framhålls vikten av residens för att nytt konstnärligt material ska skapas och för samverkan med kulturlivet utanför regionen och internationellt. Också prioriteringarna för bild- och formkonst på sidan 40 lyfter residens.

KLYS finner dock att skrivningarna om residens i denna kulturplan är otydliga när det gäller vad regionen avser att göra för utvecklingsinsatser mer konkret för att residensverksamhet ska etableras och utvecklas i Gävleborg inom olika konstområden. Det är mest konstateranden från regionens sida om att residens är något viktigt. En kulturplan bör konkretisera sina avsikter bättre.

Generellt: Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

Kulturella och kreativa branscher (KKB)

KLYS välkomnar att regionen både på sidan 9 och 22 i planen påtalar att de professionella kulturskaparna ”utgör kärnan i de kulturella och kreativa branscherna”.

På sidan 9 under rubriken ”Regionala kulturpolitiska mål” informeras om att de kulturella och kreativa branscherna är ett aktuellt utvecklingsområde för Region Gävleborg, bland annat i det att länets företag stöds via projektet *Kreativa Kuggar (2025–2029)*.

På sidan 45 nämns att det ”inom ramen för Region Gävleborgs uppdrag för regional utveckling finns stöd som är sökbara för kulturella och kreativa branscher”.

På sidan 49 nämns att regionen har för avsikt att under planperioden ”stärka och utveckla kulturella och kreativa branscher, bland annat inom ramen för projekt *Kreativa kuggar (2025–2029)*”.

KLYS noterar att Region Gävleborg i sitt förslag till ny kulturplan är spretig kring KKB. Det saknas ett samlat grepp och fokus i planen om hur det under planperioden och långsiktigt framöver är tänkt att stimulera länets olika verksamheter inom kulturella och kreativa branscher. Vi föreslår att

planen kompletteras med ett specifikt rubricerat avsnitt om KKB, där skrivningar som de ovan listade samlas mer enhetligt.

Generellt: En kulturplan bör lyfta kulturskaparnas roll och värnandet av konstens egenvärde i relation till företagsutveckling och näringsperspektiv inom kulturen. Vi vill uppmana företrädare för både kultur- och näringspolitik i Region Gävleborg att läsa KLYS synpunkter på målen i regeringens KKB-strategi. KLYS har tagit fram ett 12-punktsprogram som också har bäring på det regionala perspektivet⁷.

KLYS vill påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik, samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

KLYS hoppas att kompetensen som finns hos professionella kulturskapare, som är verksamma inom olika konstområden i Region Gävleborg, används effektivt även konkret kopplat till utvecklingsfrågor inom regionens KKB. Kulturskapare bör konsulteras i frågor kring KKB. Regionen skulle kunna se till att skapa möten mellan kulturlivets aktörer och regionala näringspolitiska företrädare för brobyggande i sakfrågor gällande konstnärliga arbetsvillkor och generell KKB-utveckling i regionen, inte minst inom ramen för projektet *Kreativa Kuggar (2025–2029)*.

Upphovsrätt för kulturskapare och konstnärer

KLYS välkomnar att Region Gävleborg dels på sidan 22 i avsnittet om professionella kulturskapares villkor lyfter upphovsrätten i följande skrivning: ”De som anlitar professionella kulturskapare ska följa upphovsrättsliga regler [...]”, dels på sidan 44 i avsnittet om crossmedia har som särskild prioritering att ”höja kunskapen om digitalt berättande och tillämpning av ny teknik bland länets kulturaktörer, arrangörer och professionella kulturskapare, bland annat med hänsyn till upphovsrätt [...]”.

Det vore dock önskvärt att planen kompletterades med redogörelser för hur upphovsrätten på kulturområdet hanteras i sak i regionens kulturutvecklingsarbete. Detta är ännu viktigare nu när KKB-sektorn utvecklas alltmer och många regioner presenterar regionala insatsplaner om KKB.

Generellt sett bör regionala kulturplaner alltid innehålla några skrivningar om vikten av att värna upphovsrätt för kulturskapare i regionen. En kulturplan bör konkret ta upp hur regionen avser att hantera frågorna kopplade till kulturskapares yrkesverksamheter och villkor. KLYS ser gärna att regionen gör tydliga konstateranden om att upphovsrätten är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer. Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Digitaliseringen och AI-frågan

KLYS välkomnar Region Gävleborgs framsynta avsikter med verksamhetsområdet som benämns *crossmedia*, där regionen aviserar ett utvecklingsarbete gällande både AI-frågan och andra digitaliseringsfrågor inom kultursektorn. Bland annat är det ovanligt skarpt av en region att i sin kulturplan så här tydligt adressera AI-frågan som prioriterad insats; att ”främja en ansvarsfull AI-

⁷ <https://klys.se/klys-om-regeringens-strategi-for-foretag-i-kulturella-och-kreativa-branscher/>

användning inom kultursektorn genom att skapa forum för erfarenhetsutbyte, kompetenshöjande insatser och samverkan”.

Generellt sett vill vi påminna om samtidens ytterst snabba teknikutveckling när det gäller AI och utmaningar för upphovsrätten i ljuset av den. Offentligt finansierade kulturverksamheter bör agera förebildligt när det gäller respekt för upphovsrätten och det mänskliga skapandet. KLYS lanserade 2025 en informationsskrift⁸ med rekommendationer för användning av generativ AI i professionella verk-samheter, som också riktar sig till regionala och kommunala verksamheter. För mer information om hur kultur- och konstnärspolitiken bör förhålla sig till AI se KLYS AI-strategi⁹.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i regionen. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor och regionens kulturella infrastruktur, vilket ju faktiskt specifikt framhålls i regionens kulturpolitiska avsikter för planperioden.

6 Synpunkter gällande olika konstområden

6.1 Film och scenkonst

KLYS och KLYS medlemsorganisation **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om film och scenkonst.

Film

Filmområdet upplever vi som ett av denna kulturplans starkaste avsnitt. Det uppskattas särskilt att planen tycks visa förståelse för filmens bredd och att flera delar av filmområdet synliggörs, exempelvis biografernas betydelse som mötesplatser, distribution och tillgång till film, konstnärlig filmproduktion, dokumentärfilm, kortfilm och långfilm.

Det är bra att planen inte begränsar film till endast visning eller talangutveckling, utan visar förståelse för att det finns och krävs ett ekosystem kring filmproduktion och filmkultur. Prioriteringsrutorna hjälper till att tydliggöra konkreta ambitioner och aktiviteter.

Vi tycker det är mycket bra att planen nämner biografier i alla kommuner och beskriver olika driftsformer, vilket visar förståelse för biografstrukturen i regionen.

Vi tycker att det är positivt med satsningar som Storytech och att *crossmedia* lyfts som ett eget område. Samtidigt kan det konstateras att Gävleborgs kulturplan ännu inte innehåller någon tydlig strategi för dessa områden.

Scenkonst

När det gäller scenkonsten uppfattar vi planen som något mindre tydlig än i filmavsnittet. Det är dock positivt att regionen uttrycker ambitioner om att utveckla scenkonsten och stötta skapandet

⁸ <https://klys.se/ai-rekommendationer/>

⁹ <https://klys.se/ai-artificiell-intelligens/>

av nytt konstnärligt material tillsammans med professionella kulturskapare. Det finns ett framåtblickande perspektiv i dessa formuleringar.

Vi tycker att det är olyckligt med hur regionen i planen använder det samlade begreppet ”scenkonst”. Det råder mycket olika förutsättningar och behov för konstarnas teater, dans, musik och cirkus. Dessa riskerar att osynliggöras när allt samlas under ett gemensamt scenkonstbegrepp. Vi efterfrågar därför tydligare specificeringar av vilka insatser som gäller för respektive område.

Vi kan se att *dans* lyfts särskilt fram som ett område där man identifierar utvecklingsbehov, men där detta inte tydligt speglas i regionens prioriteringar i planen.

Vi tycker att det är mycket olyckligt att *cirkus* endast nämns relativt kortfattat trots att Gävleborg och Gävle har en stark cirkustradition och betydande verksamhet inom området. Det passerar snabbt förbi i texten snarare än lyfts fram som en regional styrka.

Löneindexuppräknings

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

6.2 Bild- och form

KLYS medlemsorganisation **Konstnärernas Riksorganisation** (KRO) företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. KRO arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”professionell bild- och formverksamhet”, som kom med som ett eget område i kultursamverkansmodellen 2018.

Kulturrådets rapport *På flera ben*, som är en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen från 2025, visar att 2,5 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till verksamheter inom Kulturrådets kategori professionell bild- och formkonst samt vissa konsthallar. Även om siffran inte inkluderar bild- och form inom läns museernas verksamheter eller verksamheter som kategoriseras som konst- och kulturområdesövergripande så är det tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹⁰

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärernas Riksorganisations rapport *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och*

¹⁰ Kulturrådet, *På flera ben – en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen*, 2025.

verksamheter visar att medianen av bild- och formkonstnärernas sammanräknade förvärvsinkomst är 15 036 kr i månaden. Det är mindre än hälften av medianlönen i Sverige som år 2023 var 36 500 kr i månaden.¹¹

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Det är av yttersta vikt att regionen agerar förebildligt och följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de tar uppdrag med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller pedagogiskt arbete för arrangörer med ett regionalt uppdrag.

Det är mycket bra att Region Gävleborg på s. 22 tydligt skriver fram att yrkesverksamma inom kultursektorn ska ha goda arbetsvillkor och att den som anlitar professionella kulturskapare ska följa upphovsrättsliga regler och ge ekonomisk ersättning, lön eller arvode, enligt kollektivavtal, riktlinjer och rekommendationer från nationella intresseorganisationer. Planen innehåller flera viktiga skrivningar om skäliga ersättningar och arbetsvillkor för professionella kulturskapare. Däremot är det fortfarande otydligt hur dessa principer ska omsättas i praktiken, följas upp och kopplas till regional finansiering och regionala uppdrag.

Skäliga ersättningar och MU-avtalet

För bild- och formkonstnärer är det så kallade MU-avtalet, avtal för medverkans- och utställningsersättning, särskilt viktigt. MU-avtalet reglerar ersättningar till konstnärer vid utställningsuppdrag. Avtalet har slutits mellan Konstnärernas Riksorganisation och andra bildskaparorganisationer och svenska staten. Det är bindande för statliga arrangörer, men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis för andra arrangörer än statliga.

Det är därför utmärkt att Region Gävleborg på s. 38 lyfter fram att Kultur Gävleborg, de regionala museerna och flera kommunala aktörer arbetar i överensstämmelse med Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer kring arvoden och MU-avtal. Likaså att planen anger att länets offentliga aktörer arbetar för att fler aktörer ska tillämpa rådande avtal och teckna licensavtal med Bildupphovsrätt i Sverige.

Däremot framgår det inte tydligt om tillämpningen av MU-avtalet är ett krav för verksamheter som får regionalt stöd, eller hur detta följs upp. Det är oerhört viktigt att det offentliga tar ansvar för skäliga ersättningar och tydligt deklarerar att man ska tillämpa branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn. Det förutsätter också att verksamheterna har ekonomiska möjligheter att följa avtalet.

Ett sätt att säkerställa att bild- och formkonstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad, som har antagit en riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter, med ambitionen att alltid ersätta konstnärer fullt ut för det arbete de utför.¹²

11 Konstnärernas Riksorganisation, *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* (2025).

12 Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18; Konstnärernas Riksorganisation, *Riktlinjer och nyckeltal*, <<https://kro.se/rapporter/riktlinjer-och-nyckeltal-mu-avtalet/>>.

En rad regioner agerar nu för att se till att MU-avtalet blir branschpraxis på regional nivå. Det gäller inte minst Västra Götalandsregionen som i rambudgeten anslagit 5 miljoner kronor som är öronmärkta för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.¹³ Region Kalmar och Region Jönköpings län är andra regioner som på olika sätt bidrar till att finansiera ersättningar hos arrangörer enligt MU-avtal. Även Region Gävleborg bör införa liknande stödordningar och/eller verksamhetsstöd.

Vi föreslår att Region Gävleborg:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst hos utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen
- gör en översyn av arvoderingen till konstnärer som ställer ut i länet och skjuter till medel för att säkerställa att konstnärer erhåller skäliga ersättningar
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter, med ett nyckeltal som visar hur mycket som behöver avsättas i budget för att säkerställa skäliga ersättningar vid olika typer av uppdrag.

Offentlig konst, enprocentsregeln och gestaltad livsmiljö

Den offentliga konsten är ett av de mer tillgängliga konstnärliga uttryck vi har och är ett mycket uppskattat inslag i offentliga miljöer. Ett sätt att säkerställa att medborgarna får mer konst i sina miljöer när det byggs mycket är att tillämpa den så kallade enprocentsregeln, där en fast andel, vanligen en procent, av investeringsbudgeten i byggprojekt går till konstnärliga gestaltningar. Principen tillämpas idag av omkring hälften av alla kommuner och regioner. Region Gävleborg tillämpar enprocentsregeln sedan 2012 enligt information på regionens hemsida.

Planen berör offentlig konst, konstsamlingsverksamhet och bygginvesteringar samt kopplar konstnärlig gestaltning till arbetet med gestaltad livsmiljö, på s. 47. En tydligare strategi för hur arbetet med offentlig konst ska utvecklas och stärkas i hela länet saknas däremot. Det framgår exempelvis inte hur enprocentsregeln tillämpas i praktiken, om den omfattar alla typer av ny-, om- och tillbyggnationer eller hur konstnärlig kompetens integreras i samhällsplaneringens tidiga skeden. Planen saknar också resonemang kring hur offentlig konst kan komma hela länet till del, även i kommuner och områden där byggandet är mer begränsat.

Vi föreslår att Region Gävleborg:

- tar fram en detaljerad konstpolicy med anvisningar för upphandling, genomförande, förvaltning och finansiering av offentlig konst
- avsätter en del av de medel som genereras genom enprocentsregeln till en pott för offentlig konst i delar av länet där det inte byggs lika mycket
- kräver att enprocentsregeln (eller liknande beräkning) tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal
- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltningsuppdrag
- säkerställer att professionella konstnärer involveras tidigt i samhällsbyggnadsprocesser.

Professionell bild- och formverksamhet

Avsnittet om bild- och formkonst och slöjd på s. 38–40 synliggör många olika delar av bild- och formområdet, såsom konstpedagogik, estetisk bildning, medskapande processer, residens, offentlig konst och konstsamlingar och visar därmed god förståelse för områdets mångfald och betydelse. Samtidigt saknas en tydligare strategi för hur den långsiktiga infrastrukturen för

¹³ Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

professionell bild- och formkonst ska utvecklas och stärkas i länet. Planen beskriver många aktörer och ambitioner, men är mindre tydlig kring hur förutsättningarna för professionell konstnärlig verksamhet ska säkras över tid.

För bild- och formkonstnärer är det avgörande att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum som visar samtidskonst. Det är också viktigt att det finns ändamålsenliga och ekonomiskt möjliga lokaler där konstnärer kan producera sina verk. Med sina låga inkomster har konstnärer ofta svårt att hitta produktionslokaler till rimliga hyresnivåer. Flera kommuner i Sverige har därför infört ateljéstöd till individuella konstnärer eller subventionerat hyror till ateljéföreningar.

Planen lyfter barns och ungas möjligheter till eget skapande och möten med professionella kulturskapare. Däremot framgår det inte tydligt hur barn och unga i hela länet långsiktigt ska få möta professionell samtidskonst och professionella bild- och formkonstnärer. Det saknas exempelvis resonemang om vilka strukturer, samarbeten eller prioriteringar som ska säkerställa en jämlik tillgång till bild- och formkonst i olika delar av länet.

Vi föreslår att Region Gävleborg:

- tar fram långsiktiga mål och prioriteringar för konstnärlig infrastruktur, utställningsplatser och produktionsmiljöer i länet
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar som kan komplettera eventuella kommunala stödordningar
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser, ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen
- utreder möjligheten att utveckla ett regionalt resurscentrum för professionell bild- och formkonst.

6.3 Fotografi och illustration

KLYS medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen:

I sin kulturplan nämner Region Gävleborg enbart fotografi i ett kulturhistoriskt och musealt berättande perspektiv. Precis som vid remissen av kulturplan 2023-2026 vill SFF därför återigen uppmärksamma Region Gävleborg på fotografien som en viktig del av kulturen i samtida och skapande perspektiv.

I kulturplanen lyfts arbetet med att stärka små och medelstora företags hållbara tillväxt och konkurrenskraft inom de kreativa och kulturella branscherna i Gävleborg, vilket SFF ser mycket positivt på. Fotografer verkar inom den skapande kärnan i kulturella och kreativa branscher. I takt med digitaliseringen och gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram, inte minst vad gäller konstnärers villkor och upphovsrätt. Digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om. Förutsättningarna måste bli bättre att leva och verka utifrån sitt kreativa yrke.

En viktig åtgärd är att säkerställa att offentliga aktörer – som är stora bildköpare – inte fallerar när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster. De yrkesverksamma kulturskaparna måste ges bättre arbetsvillkor och uppdragsgivare respektera upphovsrätten samt

ge rimlig och proportionerlig ekonomisk ersättning för deras arbete, i enlighet med de nya reglerna i upphovsrättslagstiftningen gällande den digitala marknaden som implementerades 1 januari 2023.

Beträffande den regionala bild- och formverksamheten noterar vi att regionen har en fin resurs i Forsa Folkhögskola som erbjuder utbildningar i fotografi. Vi vill understryka fotografin som en viktig del av området med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov. Insatser i form av fler utställningsplatser för fotografi, samt kring fotografi, mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad skulle bidra till bättre förutsättningar för fotografer verkandes inom regionen. Vi vill också lyfta att namngivning av fotografer är praxis och vi anser att det är ytterst få situationer där det inte är praktiskt eller tekniskt möjligt.

Precis som i förra kulturplanen lyfts det fram att Region Gävleborg arbetar i överensstämmelse med Konstnärernas Riksorganisation (KRO) rekommendationer kring arvoden och MU-avtal. Och precis som förra gången vill vi uppmärksamma regionen på att MU-avtalet är tecknat mellan Kulturrådet och tre organisationer: KRO, Svenska Tecknare och oss på SFF och gäller därmed även fotografer, samt att den 1 januari 2024 trädde ett nytt MU-avtal i kraft. Vi vill också uppmärksamma regionen på att SFF har rekommendationer kring arvoden och prissättning att tillgå för regionen och lokala aktörer vid beställning och inköp av fotografi. Sedan i februari 2025 har SFF också gemensamma riktlinjer med Svenska Tecknare som ger offentliga aktörer stöd vid upphandling av fotografi och illustration. Vi ser det som positivt att även i denna kulturplan lyfter regionen sitt arbete med att stärka de materiella förutsättningarna och villkoren inom konstfältet och att fler aktörer tillämpar rådande avtal samt tecknar licensavtal med Bildupphovsrätt i Sverige.

När det kommer till den regionala biblioteksverksamheten samt litteraturområdet så vill vi lyfta att fotografer inte enbart "illustrerar" andras böcker utan fotografiska böcker är en egen genre. Vad gäller medie- och informationskunnighet och bibliotekens roll vill vi uppmärksamma regionen på att den visuella läskunnigheten är generellt låg bland unga och utvecklingen av AI ställer allt högre krav på att kritiskt kunna granska stillbild och rörlig bild.

Många fotografer arbetar idag med både stillbild och rörligt. En del fotografer arbetar både med video/uppdrafsfilm och långfilm, likväl fiktion som dokumentärt precis som inom stillbilden. Vi ser att stillbilden också är en viktig väg in för att på sikt arbeta med den rörliga bilden och uppmuntrar regionen att ta med sig det perspektivet i sina satsningar inom filmområdet likväl som crossmedia.

7 Avslutningsvis

KLYS kan konstatera att Region Gävleborg presenterar en både välformulerad och konstnärspolitiskt stark kulturplan, som är relativt konkret när det gäller insatserna som aviseras. Ett medskick från oss är dock att dokumentet, trots tydlighet i många delar, i sitt upplägg framstår som något splittrat. Det finns dessutom återkommande likadana skrivningar i flera olika avsnitt som väcker frågan om hur väl analyser har gjorts av respektive konstområdes förutsättningar och behov.

Vi tror att planen skulle tjäna på att mer koncentrerat i specifika avsnitt redogöra för en del sakfrågor som nu lyfts på olika ställen i dokumentet och som skulle kunna samlas bättre för att underlätta för läsningen av planen – bland annat gäller det skrivningar om residensverksamhet, kompetensutveckling och kulturella och kreativa branscher. Mer utvecklade skrivningar om upphovsrättsfrågor vore också önskvärt.

KLYS värdesätter att Region Gävleborg med högst föredömlig tydlighet betonar vikten av åsiktsfrihet, yttrandefrihet och konstnärlig frihet samt att noga upprätthålla armlängds avståndsprincipen mellan såväl politiken som tjänstepersonsnivån.

Vi märker att regionen har goda ambitioner med att även involvera professionella kulturskapare i ett löpande dialogarbete, men samtidigt saknas det i Gävleborg en formaliserad konstområdesövergripande referensgrupp för det fria kulturlivet. Regionen kunde nog tydliggöra bättre i vilken grad yrkesverksamma kulturskapare avses att konsulteras och ges insyn i löpande uppföljningsarbete och framtagande av årliga handlingsplaner inom olika verksamhetsområden, och inte minst om kulturskapare konsulteras i arbetet med att stimulera och utveckla kulturella och kreativa branscher, bland annat genom regionens projekt *Kreativa Kuggar* (2025–2029).

KLYS hoppas att det här remissyttrandet i sin helhet orienterar eller besvarar regionen när det gäller de innehållspunkter som listas i remissmissivet och vi vill slutligen tacka Region Gävleborg för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissen. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker i Gävleborg.

För KLYS,

Carl Liungman, regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR
Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se